AGRAR SEKTORDA TUZILMAVIY O‘ZGARISHLARNI AMALGA OSHIRISH

Sattorkulov O.T.
Iqtisodiyot kafedrasi mudiri, i.f.n.
Ubaydullayeva G.M.
GulDU talabasi

Mamlakatimizda 2017-2021-yillarga mo‘ljallangan Harakatlar strategiyasida belgilangan vazifalarni ijrosiga muvofiq agrar sektorni modernizatsiyalash va intensiv rivojlantirish, qishloq xo‘jaligini yanada isloh qilish va mamlakat oziq-ovqat xavfsizligini mustahkamlash borasida muayyan ishlar amalga oshirildi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 12 fevraldagi “Qishloq va suv xo‘jaligi davlat boshqaruvi tizimini tubdan takomillashtirish bo‘yicha tashkiliy chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi PF-5330-son Farmoniga muvofiq O‘zbekiston Respublikasi Qishloq va suv xo‘jaligi vazirligi negizida Qishloq xo‘jaligi vazirligi va Suv xo‘jaligi vazirligi tashkil etildi. Ushbu vazirlikni ikkiga ajratilishi qishloq xo‘jaligi, oziq-ovqat xavfsizligi va suv iste‘moli sohalarida haqiqiy holatni va rivojlanish istiqbollarini chuqur tahlil qilish asosida ularni strategik rejalashtirish siyosati bo‘yicha ta‘sirchan ishlarni yo‘lga qo‘yish, mazkur yo‘nalishlar bo‘yicha boshqaruv tizimini tubdan takomillashtirish imkoniyatini yaratadi.

O‘zbekiston Fermerlari kengashi O‘zbekiston Fermer, dehqon xo‘jaliklari va tomorqa yer egalari kengashi sifatida qayta tashkil etildi. Keyingi yillarda mamlakatimiz qishloq xo‘jaligini isloh qilish, xususan, sohada davlat boshqaruvi tizimini takomillashtirish, bozor munosabatlarini keng joriy qilish, qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini yetishtiruvchi, qayta ishlovchi va sotuvchi subyektlar o‘rtasidagi munosabatlarning huquqiy asosini mustahkamlash, sohaga investitsiyalarni jalb qilish, resurs tejamkor texnologiyalarni joriy etish hamda qishloq xo‘jaligi mahsulotlari ishlab chiqaruvchilarni zamonaviy texnikalar bilan ta’minlash borasida muayyan ishlar amalga oshirilmoqda.

Shu bilan birga, qishloq xo‘jaligini rivojlantirish bo‘yicha uzoq muddatga mo‘ljallangan strategiyaning mavjud emasligi yer va suv resurslaridan samarali foydalanishga, sohaga investitsiyalarni keng jalb etishga, ishlab chiqaruvchilarning yuqori daromad olishiga va mahsulotlar raqobatbardoshligini oshirishga to‘sqinlik qilmoqda.

Ishlab chiqarishni diversifikatsiya qilish, yer va suv munosabatlarini takomillashtirish, qulay agrobiznes muhitini va yuqori qo‘shilgan qiymat zanjirini yaratish, kooperatsiya munosabatlarini rivojlantirishni qo‘llab-quvvatlash, sohaga bozor mexanizmlarini, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini keng joriy etish, shuningdek, ilm-fan yutuqlaridan samarali foydalanish hamda kadrlar salohiyatini oshirish maqsadida O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 23 oktabrdagi Farmoni bilan O‘zbekiston Respublikasi qishloq xo‘jaligini rivojlantirishning 2020-2030 yillarga mo‘ljallangan strategiyasini tasdiqlanishi qishloq xo‘jaligidagi islohotlarni yangi bosqichini boshlab berdi.

Davlat statistika qo‘mitasi ma’lumotlariga ko‘ra, 2019 yilda YaIM tarkibidagi qishloq, o‘rmon va baliq xo‘jaligining ulushi 28,1 foizni, 2021 yilda – 26,5% va 2022 yil yakunlari bo‘yicha esa 25,1%ni, jami ish bilan band bo‘lganlarning ulushi 26 foizni tashkil etadi (1-jadval).

1-jadval. O‘zbekistonda qishloq xo‘jaligi mahsulotlari ishlab chiqarish hajmining o‘zgarishi (mlrd. so‘m)[1]

	2000	*2015*	*2016*	*2017*	*2018*	*2019*	***2022***
Qishloq xo‘jalik mahsulotlari	1387,2	99604,6	115599,2	148199,3	187425,6	215672,6	364500

[1] Davlat statistika qo‘mitasi ma’lumotlari asosida tayyorlandi. www.stat.uz

(mlrd. so‘m)							
Shu jumladan							
O‘simlikchilik	696,8	55429,2	61755,1	83303,4	98406,4	108240,1	200475
chorvachilik	690,4	44175,4	53844,1	64895,9	89019,2	107432,5	164025

2017-2022 yillarda yalpi ichki mahsulotdagi qishloq xo‘jaligi ulushining bosqichma-bosqich qisqarish tendensiyasi saqlanib qoldi (2017 yildagi 34 foizdan 2022 yilda 25,1 foizgacha), bu tarmoqlar va xizmatlar sohasining rivojlanish salohiyatini yanada kengaytirish bilan bog‘liq. Shu bilan birga, yalpi ichki mahsulotdagi qishloq xo‘jaligi ulushining pasayishi qishloq xo‘jaligi mahsulotlarining o‘rtacha yillik o‘rtacha o‘sish sur'atlari fonida yuz berdi, bu 1,3 foizni tashkil etdi va tarkibiy islohotlar hamda qishloq xo‘jaligini modernizatsiya qilish va intensiv rivojlantirish bo‘yicha chora-tadbirlarni amalga oshirish hisobiga erishildi. Shunday qilib, 2022 yilda qishloq xo‘jaligi mahsulotlarining o‘sish sur'ati 2021 yilning mos davriga nisbatan 103,6 foizni tashkil etdi.

Umuman olganda, 2017-2022 yillar uchun qishloq xo‘jaligining yalpi mahsuloti 1,5 baravarga, aholi jon boshiga 1,4 baravarga o‘sdi . Shu bilan birga, o‘simliklarni yetishtirish 1,3 barobar, chorvachilik mahsulotlari yetishtirish 1,7 baravar oshdi. 2017-2022 yillarda qishloq xo‘jaligi yalpi mahsulotining tarmoq tarkibi o‘zgargan: qishloq xo‘jaligi mahsulotlarining umumiy hajmidagi o‘simlik mahsulotlarining ulushi 2017 yilda 56,2 ga nisbatan 2019 yilda 50,2 foizni tashkil etdi, chorvachilik ulushi, aksincha, 43,8 dan 49,8 foizgacha o‘sdi.

Agrotexnologik jarayonlarni takomillashtirish va urug‘larning sifatini oshirish asosida o‘simlik yetishtirishning asosiy turlari bo‘yicha hosildorlikni oshirish ta'minlandi. Kartoshka va sabzavotlar kabi oziq-ovqat ekinlari hosildorligi 1,2 baravarga, meva va rezavor ekinlar 1,9 martaga oshdi. 2017-2022 yillarda respublikada yetishtiriladigan oziq-ovqat ekinlari ishlab chiqarish hajmlarini yanada oshirish va turlarini kengaytirish bo‘yicha tizimli chora-tadbirlarni amalga oshirish natijasida g‘alla yetishtirish hajmi 7 288,5 ming tonnadan 7 187,4 ming tonnagacha kamaydi, kartoshka ishlab chiqarish ko‘paydi 2 793,7 ming tonnadan 2 950,9 ming tonnagacha, 2019 yilda sabzavot yetishtirish hajmi 9 945,5 ming tonnani tashkil etdi (o‘sish sur'ati, 2018 yilga nisbatan 101,9%). 2017-2018 yillarda,xususan,ishlab chiqarish 6,012 ming tonnadan 9,578 ming tonnaga, meva va rezavorlar 2 614,9 ming tonnadan 2 706,2 ming tonnaga o‘sdi.

Chorvachilik sanoatining salohiyatini yanada oshirish bo‘yicha chora-tadbirlarning izchil amalga oshirilishi ichki iste‘mol bozorining go‘sht va sut mahsulotlari bilan to‘yinganligiga hissa qo‘shdi. Qoramollar soni 2017 yilda 12 414,7 ming boshdan 2019 yilda 12 968,3 ming boshga, qo‘y va echki - 20 680,5 ming boshdan 21 986,0 ming boshga, qushlar - 71 343,4 ming boshdan 93 132,3 ming boshgacha (ya'ni 1,3 marta). Shu tufayli tirik vaznda go‘sht ishlab chiqarish hajmi shu davrda 2017 yildagi 2281,1 ming tonnadan 2019 yilda 2465,0 ming tonnaga, sut - 10 083,2 ming tonnadan 10710,8 ming tonnagacha o‘sdi.

Bugungi kunda respublikada ishlab chiqarilgan 80 dan ortiq turdagi qishloq xo‘jaligi mahsulotlari dunyoning 66 mamlakatiga eksport qilinmoqda. Shu bilan birga, so‘nggi yillarda qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini eksport qilish tarkibida tub o‘zgarishlar yuz berdi. Agar 2010 yilda paxta tolasining ulushi eksportning 11,3 foizini tashkil etgan bo‘lsa, 2018 yilga kelib bu ko‘rsatkich 1,6 foizgacha kamaydi.

O‘zbekiston oziq-ovqat mahsulotlarini ishlab chiqarishda sezilarli yutuqlarga erishdi. Buning asosiy sabablaridan biri hosildorlik va qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini sezilarli darajada oshirishdir. Bu yaxshilanishlar qishloq xo‘jaligi sohasidagi islohotlar natijasida paxtani monokulturadan ko‘p tarmoqli ishlab chiqarishga va qishloq infratuzilmasini takomillashtirishga yo‘naltirilgan.

So‘nggi yillarda bu yo‘nalishda ekilgan maydonlar sezilarli darajada kengaytirildi va ichki bozorni sifatli mahsulotlar bilan ta'minlash va oziq-ovqat mahsulotlarini ishlab chiqarish hajmini oshirish orqali mamlakat eksport salohiyatini oshirish bo‘yicha zarur choralar ko‘rildi. Shuningdek, hududlarni bog‘dorchilikka ixtisoslashtirish, bog‘dorchilik klasterlari va kooperativlarida mahsulot ishlab chiqaruvchilarni birlashtirish bo‘yicha amaliy choralar ko‘rildi.

Davlatning rolini pasaytirish va xususiy investorlar uchun sektorning investitsiya jozibadorligini oshirish O‘zbekiston qishloq xo‘jaligini rivojlantirishning boshqa strategik ustuvor yo‘nalishlariga aylandi. Shu nuqtai nazardan, ichki bozorda narxlar barqarorligini ta'minlashga mo‘ljallangan donli ekinlarga aralashuvlarni amalga oshirish uchun zarur bo‘lgan hajmlardan tashqari, davlat xaridlaridan butunlay voz kechish muhim edi. Mamlakatning oziq-ovqat xavfsizligiga tahdid tug‘ilganda oziq-ovqat zaxiralarini yaratish va makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlashga qaratilgan chora-tadbirlar amalga oshirildi.